

BWYDO CYFIAWNDER **Geirfa**

Geirfa

Mae llawer o dermau sydd y tu allan i'r cylch gorchwyl Cyfiawnder, Tegwch, Amrywiaeth a Chynhwysiant (JEDI) na fydd o reidrwydd yn gwbl ddealladwy nac yn gyfarwydd i rai pobl. Mae hwn yn gyflwyniad byr i rai o'r prif dermau y gallwch ddod ar eu traws wrth ymdrin â'r pwnc hwn. Nid yw hon yn rhestr gyflawn ac nid yw'n ymdrin ag iaith DEI yn ei chyfanrwydd.

Mae hon yn iaith sy'n esblygu'n barhaus ac yn newid gydag amser. Er hynny, mae'n bwysig ceisio deall y termau hyn a beth yw'r ffordd orau i'w defnyddio. Gall cyfarwyddo â gwahanol dermau helpu i fagu hyder, yn unigol ac ar y cyd.

Mae **cyfiawnder hiliol** yn cyfleu dyfodol lle y mae strwythurau hierarchaidd hiliol yn peidio â bod. Mae'n rhagweld cymdeithas lle y mae unigolion o bob cefndir yn meddu ar yr un urddas, adnoddau, pŵer a gallu i ffynnu i wireddu eu llawn botensial.

Mae **tegwch hiliol** yn broses feddylgar a pharhaus sy'n dileu gwahaniaethau hiliol i sicrhau canlyniadau teg i bob unigolyn. Mae'n golygu mynd ati i ailffurfio gwleidyddiaeth, gweithdrefnau, systemau a strwythurau i roi blaenoriaeth i welliannau mesuradwy i fywydau pobl o liw a chymunedau eraill a ymleiddiwyd.

Y gwahaniaeth rhwng cyfiawnder hiliol a thegwch hiliol: Mae tegwch hiliol yn cyfeirio at gynnydd tuag at y ddelfryd a'r weledigaeth o gyfiawnder hiliol. Mae'n anelu at feincnodau a chanlyniadau gweladwy sy'n nodi cynnydd ar y llwybr i gyflawni cymdeithas sy'n gyfiawn o safbwynt hil. Er yn hanfodol, nid yw tegwch hiliol ynddo'i hun yn ddigon i gyflawni cyfiawnder hiliol.

Tegwch: Darperir adnoddau a chyfleoedd sydd wedi'u teilwra i anghenion penodol unigolion i gyflawni canlyniadau teg. Mae'n cydnabod bod amgylchiadau pawb yn wahanol ac mae'n dyrannu'r union adnoddau a chyfleoedd sydd eu hangen i gyflawni canlyniad cyfartal.

Cydraddoldeb: Mae hyn yn golygu trin pawb yr un fath drwy ddarparu'r un adnoddau a chyfleoedd waeth beth yw eu hamgylchiadau unigol. Mae'n tybio bod pawb yn cychwyn o'r un fan a bod angen yr un help ar bawb.

Y gwahaniaeth rhwng tegwch a chydraddoldeb: Mae cydraddoldeb yn rhoi pwyslais ar ddosbarthu unffurf, tra bod tegwch yn rhoi pwyslais ar ddosbarthu teg sydd wedi'i seilio ar anghenion unigol. Mae tegwch yn anelu at gael chwarae teg drwy roi sylw i wahaniaethau penodol, ac mae cydraddoldeb yn tybio bod pawb yn elwa yn yr un modd ar yr un cymorth.

Amrywiaeth: Bodolaeth gwahaniaethau mewn lleoliad penodedig, sy'n cynnwys hil, rhywedd, oedran, cyfeiriadedd rhywiol, anabledd a phriodoleddau eraill. Mae amrywiaeth yn fesur meintiol o gynrychiolaeth.

Cynhwysiant: Creu amgylchedd lle mae unigolion amrywiol yn teimlo eu bod yn cael eu croesawu, eu parchu, a'u gwerthfawrogi, gan sicrhau eu bod yn gallu cyfranogi a chyfrannu'n llawn.

Y gwahaniaeth rhwng amrywiaeth a chynhwysiant: Mae amrywiaeth yn golygu'r gymysgedd o bobl, tra bod cynhwysiant yn golygu gwneud i'r gymysgedd honno weithio drwy greu amgylchedd lle y mae pawb yn teimlo eu bod perthyn ac yn gallu ffynnu.

Mae **cyfiawnder bwyd** yn fudiad cymdeithasol ac yn gyfres o egwyddorion sy'n cymhwyso persbectif strwythurol a chyfannol i'r system fwyd sy'n tybio bod mynediad at fwydydd iach, maethlon, a phriodol yn ddiwylliannol yn hawl dynol.

Diffinnir **sofraniaeth bwyd** gan La Via Campesina fel "hawl pobl i fwyd iach a phriodol yn ddiwylliannol a gynhyrchwyd drwy ddulliau sy'n ecolegol gadarn a chynaliadwy, a'u hawl i ddiffinio eu systemau bwyd ac amaethyddiaeth eu hunain."

Y gwahaniaeth rhwng cyfiawnder bwyd a sofraniaeth bwyd: Er bod cyfiawnder bwyd yn ceisio sicrhau tegwch o fewn y strwythurau presennol, mae sofraniaeth bwyd yn galw am drawsnewid y strwythurau hynny i rymuso cymunedau a blaenoriaethu anghenion lleol.

Mae **tocenistiaeth** yn digwydd pan fydd sefydliad yn cynnwys aelodau o grwpiau sy'n cael eu tangynrychioli a hynny'n bennaf i roi'r argraff o amrywiaeth, heb werthfawrogi eu lleisiau o ddifrif na rhoi sylw i annhegwch strwythurol.

Gweithredoedd **perfformiadol** mewn JEDI (Cyfiawnder, Cydraddoldeb, Amrywiaeth a Chynhwysiant) yw'r rhai hynny sy'n cael eu gwneud o ran sioe, i wneud i'r sefydliad edrych fel pe bai'n cefnogi JEDI, yn hytrach na gwneud newid gwirioneddol, cynaliadwy. Mae'r gweithredoedd hyn yn rhai arwynebol yn aml, heb weithredu pellach.

Mae **gwrth-hiliaeth** yn gamau gweithredu, strategaethau, ac arferion sy'n helpu i herio anghydraddoldebau, hiliaeth a gwahaniaethu sy'n seiliedig ar hil.

Mae **gwrth-ormes** yn fframwaith sy'n ymdrechu i leihau gormes drwy gydnabod a herio dymameg pŵer wrth rymuso a rhyddhau'r rhai sy'n profi gormes.

Mae **ymyleiddio** yn cyfeirio at grwpiau o bobl sy'n cael eu gwahardd neu eu gormesu'n systematig o ganlyniad i agweddau ar eu hunaniaeth fel hil, cyfeiriadedd rhywiol, hunaniaeth rhywedd, crefydd, anabledd, neu statws economaidd-gymdeithasol. Mae'r grwpiau hyn yn aml yn wynebu rhwystrau rhag cyfranogiad cyfartal mewn bywyd cymdeithasol, economaidd a gwleidyddol.

Mae **hileiddio'n** cyfeirio at y broses lle y mae grwpiau penodol o bobl yn cael eu categoreiddio neu eu trin yn wahanol yn seiliedig ar nodweddion hiliol tybiedig. Mae'n dangos bod hil yn gysyniad cymdeithasol, sy'n aml yn cael ei orfodi gan grwpiau sydd â goruchafiaeth, yn hytrach na ffaith fiolegol.

Mae **mwyafrif byd-eang** yn derm sy'n cael ei ddefnyddio i ddisgrifio pobl sy'n perthyn i grwpiau ethnig nad ydynt yn wyn, sy'n cynrychioli mwyafrif poblogaeth y byd. Mae'r term hwn yn wahanol i rai fel "lleiafrif" neu "lleiafrif wedi'i hileiddio", sy'n fwy cyffredin mewn cyd-destunau Gorllewinol ond nad yw'n adlewyrchu demograffeg fyd-eang.

Mae **BPOC** yn acronym cynhwysol sy'n sefyll am Du a Phobl o Liw.

Mae **BIPOC** yn acronym sy'n sefyll am Du, Brodorol a Phobl o Liw. Mae'r term hwn yn fwy cyffredinol yn yr UDA a Chanada am ei fod yn cynnwys pobl frodorol a gafodd eu gwladychu yn yr UDA.

Cydnabyddiaeth

Diolch i bawb a gyfrannodd at yr adnodd hwn:

Idman Abdurahaman - Eating Better

Charlotte Jones - Eating Better

Andrew Stark - Eating Better

Sarah Wakefield - Eating Better

Myrtle Gregory - Eating Better

Myrto Williams - Eating Better

Shaleen Meelu - Eating Better (ymddiriedolwr)

Sareta Puri - Sustain

Ben Messer - Food Matters a Sustainable Food Places

Camille El-Maawiy - The Landworkers' Alliance

Diana Carolina Garduño Jiménez - Nourish Scotland

Diolch o galon i Eliott Bulpett am y gwaith darlunio hyfryd. Mae Eliott yn ddarlunydd o dde Lloegr sy'n gwirioni ar liw a chreu gwaith celf llawn hwyl a llawenydd.

